

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

професора кафедри інформаційних систем та мереж
Національного університету «Львівська політехніка»
Кунанець Наталії Едуардівни на дисертаційну роботу

Фіголь Надії Миколаївни

«Електронне навчальне видання як соціокомунікаційне явище»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора наук із соціальних
комунікацій за спеціальностями 27.00.03 – книгознавство,
бібліотекознавство, бібліографознавство та 27.00.04 – теорія та історія
журналістики

Актуальність теми дисертації

У період суспільних викликів щодо глобалізації знань, суспільних, соціокультурних, політичних зрушень, активного запровадження дистанційної освіти через поширення пандемії Covid-19 та військової агресії дисертаційна робота Фіголь Надії Миколаївни є актуальною та цікавою, оскільки впевнено відбувається цифровізація освітньої галузі. Освітній процес зазнає трансформації, тому важливо не лише проаналізувати стан створення електронних навчальних видань як важливих елементів цього процесу, а й окреслити шляхи вирішення проблеми щодо необхідності підвищення їх якості.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій забезпечена розробленою методологією виконання дисертаційного дослідження, коректно сформульованою метою дослідження та проведенням глибоким аналізом актуальних, релевантних темі дисертації наукових публікацій зарубіжних та вітчизняних науковців. Дисертанткою чітко окреслено об'єкт дослідження, який сформульований як «електронне

НБ У В	
ВХ. №	390
07	07 2023 р.
Кіл. аркушів	10

навчальне видання» в контексті формування соціокомунікаційного середовища, та **предмет** дослідження, в межах якого визначається специфіка електронних навчальних видань та їх вплив на характер взаємодій учасників освітнього процесу, а також вивчення особливостей змістової та графічної концепцій електронних навчальних видань як елементів електронного навчального середовища, їх редакційно-видавничої підготовки та впровадження в освітнє середовище.

Заслуговує на увагу методологія дослідження, завдяки якій широкий теоретичний матеріал підкріплюється практичними висновками та статистичними даними, отриманими за допомогою методів анкетування, опитування, вибірки, контент-аналізу. Основні теоретико-методологічні положення і результати проведеного дисертаційного дослідження були представлені на міжнародних конференціях: «Наукова школа ім. Р. Іванченка» (Київ, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2021, 2022), XXI, XXII, XXIII Міжнародних науково-практичних конференціях із проблем функціонування і розвитку української мови (Київ, 2014, 2015, 2016).

Враховуючи методику виконання дисертаційного дослідження, кількісне та якісне опублікування матеріалів дисертації, а також їхнє широке обговорення на міжнародних науково-практичних конференціях, вважаю, що наукові положення, висновки і рекомендації, що містяться в дисертаційній роботі, є **обґрунтованими та достовірними**.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження

Наукова новизна результатів дослідження полягає в обґрунтуванні концепту «електронний навчальний дискурс», аналізі його особливостей, окресленні складників, ролі і значення у соціокомунікаційних відносинах.

Дисертанткою уперше проведено детальне дослідження основного елементу цього концепту – електронного навчального видання, в ході якого:

- виокремлено основні характеристики (типоформувальні, соціокомунікаційні) та інноваційний потенціал електронного навчального видання;
- сформовано термінологічні засади та визначено критерії класифікації для різних кластерів електронних навчальних видань;
- запропоновано концепцію електронної педагогіки;
- визначено необхідні компетентності та функції суб'єктів, що беруть участь у комунікаційних процесах в електронному навчальному середовищі;
- досліджено роль електронного навчального середовища у комунікаційній діяльності викладачів;
- проаналізовано особливості сприйняття українськими та зарубіжними учасниками навчального процесу електронних навчальних видань;
- проаналізовано структуру та змістове наповнення електронних навчальних видань для загальноосвітніх шкіл, що розміщені на платформі Інституту модернізації змісту освіти;
- розроблено рекомендації щодо створення та редагування електронних навчальних видань для вищої школи.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Теоретичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні концепту електронного навчального видання як соціокомунікаційного явища та нового освітнього продукту, що забезпечує комунікацію в електронному навчальному середовищі. Дисертанткою розроблено підходи до класифікації електронних навчальних видань за різними критеріями, глибоко досліджено особливості комунікаційних процесів в електронному навчальному середовищі, їх основні елементи.

Теоретичне значення дисертації полягає в подальшому розробленні концептуальних засад термінології соціальних комунікацій, одним із

елементів яких є електронні навчальні видання, у поглибленні уявлення про взаємозв'язки учень / студент – учитель / викладач. Теоретична частина роботи характеризується актуальністю та новизною, цікавим та новим матеріалом. Зокрема, розроблено теорію електронної педагогіки, в якій переосмислено суб'єктні ролі в електронному навчальному середовищі, введено новий квазісуб'єкт – електронне навчальне видання, запропоновано нові компетентнісні характеристики суб'єктів комунікації – студента, тьютора, квазісуб'єкта, які мають відповідати новим викликам цифрової доби.

Основні результати дослідження сприяють трактуванню нового концепту – електронного навчального видання, визначають інноваційні підходи до його створення, редагування з врахуванням тематики та усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів (для школи, закладів вищої освіти). Матеріали дисертаційної роботи можуть використовуватися для розроблення курсів лекцій, навчальних посібників, методичних вказівок зі спецкурсів із редагування, а також типології документів як складників бібліотечних фондів.

Важливим аспектом є можливість прикладного застосування результатів роботи, згенерованих за допомогою методу опитування експертної групи високопрофесійних фахівців, результатом чого стало вироблення конкретних пропозицій щодо оптимізації редакційно-видавничого процесу підготовки електронного наукового видання, а також вирішення викликів, що постали перед сучасними редакторами / видавцями з експансією електронного видання, а тому може стати у пригоді видавцям та редакторам. Зацікавлює прикладний аспект роботи, в якій запропоновано конкретні поради для редакторів, авторів електронного навчального видання для їх удосконалення та ефективного розроблення нових.

Аналіз змісту дисертаційної роботи

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і містить нові наукові положення, висновки та рекомендації з підтвердженням практичним

значенням. Структурно праця складається зі вступу, шести розділів, висновків, списку використаної літератури та джерел дослідження, що містить 317 найменувань.

Доцільно відзначити новаторський та експериментальний характер роботи, адже дослідницею вперше теоретично обґрунтовано поняття «електронний навчальний дискурс» (С.47), визначено його складові елементи; здійснено глибоке дослідження електронних навчальних видань, встановлено типоформуvalьні, соціокомунікаційні його характеристики; розроблено термінологічний апарат та класифікацію електронних навчальних видань за різними критеріями (С.70-80); запропоновано концепцію електронних навчальних видань; виявлено характеристики та функції усіх суб'єктів комунікації в електронному навчальному середовищі – студента, викладача та електронних навчальних видань; визначено їх інноваційний потенціал ЕНВ як чинника, що докорінно змінює комунікацію в електронному навчальному середовищі, та основного елемента електронного навчального дискурсу.

Вагомим є дослідження електронного навчального видання як засобу соціальної комунікації, яке виявило особливості його сприйняття як засобу соціальної комунікації різними групами користувачів: українськими та зарубіжними викладачами та студентами; редакторами та видавцями. Глибина та обґрунтованість результатів дослідження обумовлена репрезентативністю вибірки, адже була залучена широка аудиторія студентів – 1125 осіб, проведенням порівняння отриманих результатів через опитування експертної групи – 60 викладачів, що стало підставою для науково обґрунтованих висновків (С.205-218).

У період потреби проведення міждисциплінарних досліджень багатьох суспільних процесів дисертантка пропонує різнобічний підхід до аналізу ЕНВ – з погляду психології, соціальних комунікацій, редакторського фаху, що й дозволило розкрити ЕНВ як складне соціокомунікаційне явище.

Позитивним також є те, що дослідниця порушує багатоаспектну проблематику ЕНВ та на емпіричному матеріалі доводить свої гіпотези, залучивши розлогу джерельну базу.

Вступ містить загальну характеристику дисертаційної роботи, обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету і завдання дисертаційного дослідження, окреслено об'єкт, предмет та методи дослідження, сформульовано наукову новизну отриманих результатів та їх практичне значення. Поряд з цим, вказано особистий внесок здобувача, апробацію положень дисертаційної роботи на наукових та науково-практичних міжнародних і вітчизняних конференціях, а також зазначено кількість наукових публікацій, що розкривають основні результати дисертації, подано відомості про її структуру і обсяг.

У першому розділі подано детальний аналіз наукових джерел, дотичних до теми дослідження, проаналізовано електронні навчальні видання як складне соціокомунікаційне явище та елемент електронного навчального дискурсу, налагодження комунікаційних зв'язків. У цьому ж розділі визначено поняттєвий апарат дослідження, історіографію та джерельну базу, тенденції розвитку електронних навчальних видань та представлення їх на ринку в Україні.

У другому розділі проаналізовано роль електронних навчальних видань в контексті соціально-комунікаційних відносин, вивчено соціокомунікаційні та педагогічні чинники електронного навчального середовища, його складові елементи, особливості їх взаємовідносин.

У третьому розділі розглянуто електронні навчальні видання в контексті сучасних освітніх комунікацій, які вирізняються інтерактивністю, мультимедійністю, гейміфікацією, що перетворюють навчальний процес на динамічний та ефективний.

У четвертому розділі розглянуто підходи до трактування електронних навчальних видань представниками різних груп, зокрема, вітчизняними та зарубіжними студентами та викладачами; видавцями,

редакторами України та зарубіжжя. Варто відзначити скрупульозний підхід до матеріалу дослідження: в науковий обіг введено результати аналізу електронних навчальних видань для загальноосвітніх шкіл, розміщених на платформі Інституту модернізації змісту освіти – 448 електронних навчальних видань; виявлено та систематизовано особливості редагування електронних навчальних видань для вищої школи – досліджено електронний архів Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка КПІ ім. Ігоря Сікорського, що містить електронні документи різних галузей знань, гуманітарного, природничого та технічного напрямку (305 електронних навчальних видань).

У п'ятому розділі проаналізовано значення електронних навчальних видань для суб'єктів видавничої та педагогічної діяльності, їх вплив на комунікаційні процеси студентів та викладачів в електронному освітньому середовищі.

Важливим у науковому дослідженні вважаємо підрозділ 5.2. «Вплив електронного навчального середовища на комунікаційну діяльність викладачів», в якому висвітлено новий погляд на компетентності сучасного учителя / викладача в інформаційну добу. Дослідницею зроблено досить вдалу спробу охопити весь обшир функціональних навичок тьютора.

На думку дисертантки, учень / студент фактично стають активними учасником комунікаційного акту, набувши нових компетентностей, серед яких: мобільність, творчий потенціал, когнітивна та інтелектуальна активність, оскільки вони перетворюються із пасивних споживачів інформації на активних її творців.

Загалом швидка зміна обставин комунікації у зв'язку з подіями останніх років вимагає від усіх учасників комунікаційного процесу набуття нових функцій та компетентностей, які запропоновано дисертанткою.

У шостому розділі на конкретних прикладах продемонстровано реальну якість текстів електронних навчальних видань для вищої школи,

запропоновано шляхи вирішення проблем, накреслено перспективи їх розвитку.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження забезпечується публікацією результатів в рецензованих міжнародних та вітчизняних періодичних наукових виданнях, а також численними доповідями на наукових та науково-практичних фахових конференціях.

Н. М. Фіголь є автором 50 наукових праць, серед яких 1 одноосібна монографія та 2 зарубіжних, колективних монографії, 4 навчальних посібники, 7 статей, проіндексованих у наукометричній базі Web of Science, 23 статті у фахових виданнях, що увійшли до переліку фахових видань, затвердженого Міністерством освіти і науки України, 2 праці у зарубіжному науковому виданні та 11 тез доповідей, опублікованих у матеріалах конференцій.

Відсутність порушення академічної доброчесності

Результати аналізу дисертації та наукових публікацій Н. М. Фіголь свідчать про відсутність ознак академічного плагіату та фальсифікацій. Текст дисертації містить посилання як на власні публікації, так і на публікації інших авторів.

Таким чином, можна констатувати відсутність порушення академічної доброчесності в дисертаційній роботі Н. М. Фіголь «Електронне навчальне видання як соціокомунікаційне явище».

Зауваження до дисертації

Дисертація Н. М. Фіголь «Електронне навчальне видання як соціокомунікаційне явище» є завершеною науковою працею та містить вагомі результати для спеціальностей 27.00.03 – книгознавство,

бібліотекознавство, бібліографознавство та 27.00.04 – теорія та історія журналістики.

Дисертаційне дослідження загалом справляє позитивне враження, дає можливість скласти всебічне уявлення про порушену проблему. Робота виконана згідно зі структурними, технічними вимогами до подібних праць.

Проте, до дисертаційної роботи доцільно висловити ряд зауважень:

1. У роботі проведений детальний аналіз електронних навчальних видань, розташованих на платформі Інституту модернізації змісту освіти Міністерства освіти і науки України (С.169-193). Проте не зрозуміло яким чином формувалася вибірка для дослідження, що дало б підстави зрозуміти її репрезентативність.

2. Дисертанткою детально вивчено тексти електронних навчальних видань, що завантажені у електронний архів Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Головну увагу зосереджено на лексичному та орфографічному наповненні (С.283-297), коректності вживання термінів (С.297-308), морфологічних (С.308-318) та синтаксичних (С. 318-332) їх особливостях. Цікаво було б отримати порівняльний аналіз електронних навчальних видань інших ЗВО, що суттєво розширило б ареал дослідження та містило б більше фактографічного матеріалу.

3. У дисертаційній роботі накопичений величезний масив прикладів для вироблення узагальнюючих рекомендацій щодо типових помилок при створенні електронних навчальних видань (С.283-332) . Чи не розглядали Ви доцільність укладання практичного рекомендаційного посібника для авторів електронних навчальних видань, в основу якого покласти результати проведеного аналізу електронних видань для вищої школи?

4. В дисертаційній роботі трапляються порушення вимог милозвучності, описки.

Зазначені зауваження суттєво не впливають на загальне позитивне враження від роботи. Основні положення дисертації дають всі підстави зробити висновки щодо значного теоретичного та практичного значення роботи, коректності формулювань, самостійного й завершеного характеру дослідження.

Висновок про відповідність дисертації вимогам МОН України

Зважаючи на вищевикладене, дисертація Фіголь Н. М. на тему «Електронне навчальне видання як соціокомунікаційне явище» за своїм науковим рівнем та технічним оформленням відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій.

З огляду на її зміст, слід зазначити, що дисертаційна робота «Електронне навчальне видання як соціокомунікаційне явище» відповідає спеціальностям 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство; 27.00.04 – теорія та історія журналістики, а також п. 7, 8 й 9 «Порядку присудження наукових ступенів», затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а її авторка Фіголь Н. М. заслуговує на присудження наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій.

Офіційний опонент,

професор кафедри інформаційних систем та мереж

Національного університету «Львівська політехніка»

доктор наук із соціальних комунікацій, професор

Н. Е. Кушнєць

Підпис професора Н.Е. Кушнєць

Вчений секретар

Національного університету «Львівська політехніка»,

к.т.н., доцент

Р.Б. Бридинський